

ÇEVRECİ SİVİL TOPLUM KURULUŞU ÇALIŞANLARININ SOSYAL SORUMLULUK VE ÖZGECİLİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ¹

Meltem KELEŞ*
Yasemin ÖZKAN*

Öz:

Toplumsal sorunların çözümünde aktif bir rol oynayan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) çeşitli sosyal sorumluluk projeleri ile devletin üstlendiği birtakım işleri yaparlar. Araştırmanın amacı, daha iyi bir toplum ve sürdürülebilir bir çevre için, çevreci STK'larda çalışanların (profesyonel/gönüllü/ücretli) sosyal sorumluluk ve özgecilik tutumlarının demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği ve özgecilik tutumu ile sosyal sorumluluk tutumu arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Araştırmanın örneklemini, Ankara İlinde faaliyet gösteren çevreci STK'lar arasından ulaşılabilen 104 üyeden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak "sosyal sorumluluk ölçeği" ve "özgecilik ölçeği" ile bir takım sosyo-demografik soruları içeren bir anket uygulanmıştır. Araştırmada özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının ilişkisi Pearson korelasyon testi ile, özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermemesi bağımsız gruplar t ve ANOVA testleri ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; çevreci sivil toplum kuruluşu çalışanlarının gelir yeterlik durumunun çevreye yönelik sosyal sorumluluk ölçeği ve alt boyutu olan sosyal tüketim davranışı açısından anlamlı fark gösterdiği; ayrıca öğrenim ve çalışma durumuna göre özgecilik alt boyutlarından sorumluluk düzeylerinin de anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırmanın

¹ Tamamlanmış, ancak henüz savunması yapılmamış "Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarında Çalışanların Sosyal Sorumluluk ve Özgecilik Düzeylerinin İncelenmesi: Ankara Örneği" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

* Ankara Üniv. Sosyal Çevre Bil. Anabilim Dalı Doktora Prg., meltem.keles@sanayi.gov.tr

* Prof. Dr., Hacettepe Üniv, İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü, ymozkan@gmail.com

diğer bir bulgusu ise; özgeçilik ve sosyal sorumluluk düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu, sosyal sorumluluk düzeylerinin ise özgeçiliğe göre daha yüksek olduğu şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, Sivil toplum kuruluşları, Çevre, Sosyal sorumluluk, Özgeçilik.

**An Investigation of the Attitudes of Social Responsibility and Altruism of the
Employees of the Environmentalist Non-Governmental Organizations:
Ankara Province, As A Case**

Abstract:

Non-governmental organizations (NGOs), which play an active role in solving social problems, do some work undertaken by the state through various social responsibility projects. The purpose of the research is to investigate whether the social responsibility and altruism attitudes of employees (professional/voluntary/paid) of environmentalist NGOs for a better society and sustainable environment show a statistically significant difference according to the demographic variables and to investigate the relationship between altruism attitude and social responsibility attitude. Sample of the research consists of 104 members that could be reached of environmentalist NGOs operating in Ankara province. As a means of data collection in the research, a questionnaire including several socio-demographic questions together with a “social responsibility scale” and an “altruism scale” was applied. In the research, the relation between the scores of altruism and social responsibility were analyzed by the Pearson correlation test, and whether the scores of altruism and social responsibility varied according to the demographic variables were analyzed by the independent samples t and the ANOVA tests. As a result of the research, it was found that income adequacy of the employees of the environmentalist NGOs varied significantly in terms of the social responsibility to the environment and its sub-dimension, social consumption behavior, it was also found that the level of responsibility of the attitude of altruism varied significantly according to the level of education and work. Another finding of the research is that levels of altruism and social responsibility were high, with the levels of social responsibility being higher than those of altruism.

Keywords: Civil society, Non-Governmental organizations, Environment, Social responsibility, Altruism.

Giriş

Sivil toplumun 300 yıllık düşünce tarihindeki geçmişine kısaca baktığımızda, bir uygarlık aşaması olarak görülen sivil toplum, toplumsal sözleşmecî düşüncüler tarafından önceleri siyasi toplumla özdeş kılınmıştır. Özellikle 17.yüzyıl boyunca kapitalist uygulamalar ve mülk sahipleri arasındaki ilişkilerin gelişmesi, toprak, emek ve sermayenin ticarileşmesi, pazar ekonomisindeki genişleme, yeni keşifler, İngiliz, Amerikan ve Fransız devrimleri sonucunda mevcut siyasal düzen ve otorite sorgulanır hale gelmiştir (Çaha, 1996: 188). Bu gelişmeler doğrultusunda sivil toplum - devlet özdeşliği yerini düalizme bırakmış ve devletin ancak sivil toplumla sınırlandırılabilceği düşüncesine doğru bir değişim yaşanmıştır. Bu bağlamda sivil toplum, tampon görevini üstlenerek bireyi devlete karşı koruyan, özgürlüğün ve özerkliğin bir alanı olarak kabul edilmiştir (Tamer, 2010: 89).

20.yüzyılda oluşan sivil gruplar özellikle feminist ve çevreci yapılanmalar sivil toplumun gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu sosyal gruplar, resmi gücün politikalarını sınırlayacak, değiştirecek veya yeniden oluşturacak gücün birer temsilcisi haline gelmişlerdir. Özellikle doğu bloğundaki totaliter yapılar, Latin Amerika'daki diktatör yönetimlere yapılan eleştiriler, ayrıca batılı ülkelerde görülen gönüllü faaliyetlerdeki artış ve yeni toplumsal hareketlerin kurumsallaşması, sivil toplum söyleminin yeniden inşa edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Burada ağırlıklı vurgu; devleti sınırlamaya yönelik olmaktan ziyade devletin dışında kalan faaliyetlerin çeşitlenerek genişlemesi ve sivil toplumun devlet karşılığı niteliklere işaret ederken, bireylerin, sorunları örgütlenerek beraberce çözümledikleri bir alan olarak görülmesidir (Yeğen vd., 2010: 7-14).

En genel anlamda sivil toplum, gönüllü bireylerin bir araya gelerek kendi çevrelerinden başlayıp toplumsal yapıyı değiştirebilen sosyal örgütlenmeler olarak tanımlanmaktadır (Akatay ve Harman, 2014: 1-2). Günümüzde sivil toplum devlet

karşıtlığı yerini kamu hizmetlerinde yardımcılığa bırakmıştır. Önceleri eğitim, sağlık, çevre, kültürel ve tarihi değerlerin korunması gibi hizmetler sosyal devletin temel görevleri arasında görülmekteyken bu ve benzeri hizmetler günümüzde sivil toplum kuruluşlarınca yerine getirilmektedir.

Sivil toplum kavramının Türk tarihinin eski ve uzak kökleri düşünüldüğünde; Osmanlı Devleti'nin millet sistemi, lonca ve vakıf gibi yapıları sivil toplumun unsurları olarak değerlendirilmektedir. Bu yapılarla 19.yüzyıl modernleşmesi dahilindeki yenilikler harmanlanıp modern sivil toplum oluşmuştur. Cumhuriyet ile birlikte yönetimde sağlanan çoğulcu yapı, sivil topluma olumlu katkılar sağlamıştır. Öte yandan, Türkiye'de sağlıklı, demokratik ve özgürlükçü bir sivil toplumun gelişmesi, siyasal değerlerin tek parti zihniyetinden ve toplumun devlet tarafından yukarıdan şekillendirilmesinden kurtulmasına bağlıdır (Aslan, 2010: 261). Tek partili dönemde tek tip toplum yaratma eleştirileri bulunsa da Cumhuriyet farklı fikir, inanç ve yapılara tanıdığı özgürlük ile sivil topluma büyük katkılar sağlamıştır (Çaha vd., 2013: 18).

1980'lerden günümüze etkin sivil toplum, temsili değil katılımcı demokrasiyi, halkı ilgilendiren konularda halkın etkinliğini temsil etmektedir. Bu durum, bireylerin toplumsal sorunlara dönük bilinçlilik halinin arttığına bir göstergesidir. Türkiye'de de dünyayla paralel olarak, akademik ve kamusal söylem içinde sivil toplum kavramının öneminin arttığı gözlemlenmektedir (Keyman, 2006: 9). Türkiye'de 2000'li yılların başında henüz 70 bin civarında olan dernek sayısı bugün itibarıyla 110 bini geçmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İçişleri Bakanlığı, Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın 2017 verilerine göre Türkiye'de 111.377 dernek aktif olarak faaliyetini sürdürmektedir (<https://www.dernekler.gov.tr>, 09.02.2018). Başbakanlık, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 2017 verilerine göre ise Türkiye'de 5.083 yeni vakıf bulunmaktadır (<https://www.vgm.gov.tr>, 11.02.2018). Bu veriler geçmişe göre oldukça iyi görünmektedir. Fakat gerek ülke nüfusu, gerekse gelişmiş ülkelerdeki STK sayıları göz önüne alındığında, Türkiye'de sivil toplumun henüz yolun başında olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalarda Türkiye'deki STK'ların sayıca

az oluşuna yönelik olarak Türkiye'nin farklı bir sivil toplum dokusuna sahip olduğu ve merkezinde hayırseverliğin yer aldığı görüşü hâkimdir. Tablo 1'de gelişmiş ülkelerle Türkiye kıyaslandığında Türkiye'de STK'ların niceliksel olarak hayli geride olduğu görülmektedir. Türkiye'de toplumun yalnızca %13.1'i bir derneğe üye iken %4.1'lik bir kesim, hukuki statüsü olmayan farklı sivil topluluklara (ce-maat, grup, inisiyatif veya platform) üyedir. Ayrıca, toplumun büyük bir çoğunluğu (%85) yakın gelecekte herhangi bir STK'ya üyeliği düşünmemektedir (Yaşama Dair Vakıf, 2015: 45- 60).

Tablo 1: *Gelişmiş Ülkelerdeki Toplam STK Sayıları*

Ülke	STK Sayısı
Amerika Birleşik Devletleri	1.532.250*
Fransa	1.350.000*
İngiltere	900.000**
Almanya	580.298**
Türkiye	126.629*

Kaynak: Yaşama Dair Vakıf, Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları, 2015: 44.

*2015 Yılı verileri, **2012 Yılı verileri

Etkin bir sivil toplumun varlığı bireylerin sosyal sorumluluk, bilinç, duyarlılık ve özgecilik gibi tutumlarına yüksek ölçüde bağlıdır. Çünkü bireyler; çevre, eğitim, sağlık gibi en temel toplumsal olgulara duyarlılık göstererek ve üye oldukları STK'lar aracılığıyla sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunarak toplumların sosyo-ekonomik yapılanmasında önemli rol oynarlar. O halde STK'lara üye olan bireylerin sosyal sorumluluk ve özgeci davranışları incelenirken aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarına da ışık tutulmuş olunacaktır.

1. Literatür

Araştırma çerçevesinde yapılan literatür taramasında çevreci sivil toplum kuruluşu çalışanlarının sosyal sorumluluk ve özgecilik tutumlarını inceleyen doğ-

rudan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda araştırma özgün bir nitelik taşımaktadır. Diğer taraftan alanyazında Kılınç (2017)'in "Kurumsal İtibar Açısından Sosyal Sorumluluk Uygulamaları: Türkiye'deki Çevreci Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir Araştırma" başlıklı çalışmasında, çevreci STK'larda farklı statülerde görev yapan toplam 100 kişiye, 24 sorudan oluşan bir anket uygulamıştır. Araştırma sonucuna göre, katılımcılar, kurumsal itibarı, kurumların sahip olmaları gereken önemli bir değer olarak görmüşlerdir. Katılımcılar, kurumsal itibarın en önemli bileşenin sosyal sorumluluk kapsamındaki çalışmalar olduğunu, bu çalışmaların kurumun itibarını ve kuruma yönelik beğeni ve saygıyı artırdığını ifade etmişlerdir.

Ancak alanyazında özgecilik üzerine ulusal ve uluslararası indekslerde yer alan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Kasapoğlu (2013)'nin "Üniversite Öğrencilerinde İyilik Hali ile Özgecilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışmasında, cinsiyet, fakülte, sınıf, doğum sırası ve sosyal çevre ile iyilik hali ve özgecilik arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin toplam iyilik hali ile özgecilik düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Özgeciliğin iyilik halinin bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin özgecilik düzeylerinin öğrenim gördükleri fakülteye göre farklılaşmadığı ancak İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin iyilik hali maneviyat boyutunun İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Diğer bir çalışma, Burks, Youll ve Durtschi (2012), yaşları 18-39 arasında değişen 112 psikoloji bölümü üniversite öğrencileri üzerinde özgecilik-empati ilişkisi hipotezini sınamışlardır. Araştırma sonunda, özgecilik ve empati arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Coulter, Wilkes ve Der-Martirosian (2007)'in yaptığı araştırmada ise Kaliforniya Üniversitesi'nde okuyan tıp, hukuk ve iktisat öğrencilerinin özgeci tutumları karşılaştırılmıştır. Araştırmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden, Afrika kökenli Amerikalı öğrencilerin beyaz öğrencilerden ve tıp öğrencilerin hukuk öğrencilerinden daha fazla özgeci tutum bildirdikleri araştırma sonuçları arasındadır.

Özgecilik yaş, cinsiyet, duygu durumu ve yardıma ihtiyacı olan kişinin sahip olduğu özellikler gibi pek çok etmeden etkilenmektedir. Duru (2002) da, özgeci bireyin sosyal sorumluluk, ahlaki akıl yürütme ve duyarlılık gibi kişilik özelliklerini barındırdığını belirtmiştir. Yapılan araştırmalarda özgecilik ve diğer olumlu sosyal davranışların yaşla birlikte arttığı hatta özgeci davranış konusunda kadınlar lehine belirgin bir cinsiyet farkı olduğu belirtilmektedir. Bazı araştırmalarda ise özgeci davranış açısından cinsiyet farkı görülmez, sadece özgeci davranışın motivasyonundan ve gösteriliş biçiminden kaynaklandığından söz edilir (Benenson vd., 2007; De Waal, 2006; Innocenti ve Pazzienza, 2006; Banbal, 2010; aktaran Tekeş ve Hasta, 2015: 58).

Son yılların en gözde konularından biri olan kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, daha çok şirketler, pazarlamacılar, halkla ilişkiler gibi belirli paydaş grupları açısından ele alındığı görülmüştür. Özellikle bu gruplar arasında pazarda ticari bir güç, rekabette avantaj ve toplumda olumlu bir imaj elde edebilmek için kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları en önemli iletişim stratejilerinden biri haline gelmiştir.

Berber (2016) çalışmasında işletmelerin doğal afetlere karşı gösterdikleri sosyal sorumluluk davranışında bilinç düzeylerini incelemiştir. Türkiye’de çevreyle ilgili en önemli sorunlardan biri olan afet konusunda işletmelerin yeterli bilinç düzeyine sahip olmadıklarını tespit etmiştir. Dolayısıyla doğal afetlerle ilgili sosyal sorumluluk davranışları da düşük düzeyde çıkmıştır. Ancak doğal afetler konusunda çevreci STK’ların bireysel çabalarının mevcut olduğu araştırma bulgularında yer almaktadır. Pelit ve arkadaşlarının otel çalışanları üzerinde yaptıkları çalışmada ise; 35-39 yaş aralığında olan çalışanların çevreye karşı sosyal sorumluluk algıları en yüksek; 25-29 yaş aralığında olanların ise çevreye karşı sosyal sorumlulukları en düşük kişiler olduğu belirlenmiştir (Pelit vd., 2009: 29). Çabuk (2009)’da, STK’ların sosyal sorumluluk düzeylerini incelediği çalışmasında STK’ların işletmeler üzerinde kurumsal sosyal sorumluluk oluşturmada etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Türkiye’de uygulanan sosyal sorumluluk projelerinde inisiyatif sahibi

olanların şirketler olduğu ve sosyal sorumluluk uygulamalarının şirketler ile STK'lar arasında karşılıklı sinerji ve paylaşım ile yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda STK'ların sosyal sorumluluk anlayışları gelişmiş olsa da uygulamada gelişmemiş olduğu görülmüştür.

İncelenen ve ulaşılabilir olan, çevreci STK'ların sosyal sorumluluk ve özgecilik tutumları üzerine yapılan çalışmalara fazla rastlanılmamıştır. Bu bağlamda araştırmaya zemin teşkil edecek paralel sonuçlar üreten çalışmalardan faydalanılmıştır. Bu araştırma ile Ankara özelinde yer alan çevreci STK'larda çalışanların özgecilik ve sosyal sorumluluk tutumları, bu tutumlar üzerinde demografik özelliklerinin (yaş, öğrenim durumu, cinsiyet, çalışma durumu ve gelir yeterliliği) ilişkileri incelenecektir.

2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Çevreci Sivil Toplum Kuruluşları

İlk yapılanma olarak sivil toplum kuruluşları, her ne kadar ekonomik kökenli ortaya çıkmışsa da günümüzde, özel sektör ve devletten bağımsız, kâr amacı gütmeyen, gönüllü örgütlenmelerdir (Cengil, 2016: 135). Sivil toplum kuruluşları dünyada ve Türkiye'de; eğitim, sağlık, insan hakları, cinsiyet eşitliği, kadın hakları, tüketici hakları, çocuk hakları, yoksullukla savaş, temiz ve sağlıklı çevrede yaşama, doğayı koruma gibi alanlarda faaliyet göstermektedirler. STK'lar ortak belli özellikleri bünyelerinde barındırırlar. Cengil (2016) çalışmasında sivil toplum kuruluşlarının 8 temel özelliğini şu şekilde belirtmektedir: Gönüllülük, hükümetten bağımsız olma, kâr amacı gütmeme, toplumsal fayda, yasallık, sivil davranış ruhu, kendiliğindenlik ve çeşitliliktir.

Toplum merkezli sivil toplum kuruluşlarından biri de çevreci STK'lardır. Çevreye duyulan ilgi, bu ilgiyi açıklayan akım, düşünce, ideoloji ve uygulamalar çevrecilik ve çevre düşüncesi kapsamında yer alır. Çevreci düşüncenin temel kaynağını, insan-çevre ilişkisi kapsamında insanların çevreyi dönüştürmesi ve dönüştürdükçe tüketmesi, kendini ve yaşam kaynağını sorgulaması ve sürdürülebilirlik endişesi taşınması oluşturmaktadır. 19.yüzyılın ikinci yarısından

İtibaren çevreci hareketler, doğa ve doğanın korunmasına yönelik ilgiyi meydana getirmiştir. Bu dönem insanlık tarihinde “bilinçlenme dönemi” olarak geçmektedir. Çevre sorunlarının artması, çevreye artan ilgi ve duyarlılıkla birlikte çevreci hareketler toplumsal bir form almıştır. 20.yüzyılın başlarında çevreci hareketler “korumacı dalga” şeklinde ilgi büyürken 1960 ve 70’lerdeki hareketlere bağlı olarak ideolojik ve kolektif kimlik şeklinde farklılaşma başlamıştır. Türkiye’de ise 1980’li yıllardan itibaren çevreci hareketler etkin olmuş ve uluslararası örgütler arasında kendine yer bulmuştur. Bu olumlu bir gelişme olmasına karşın Türkiye’de günümüzde hala çevre bilinci olması gereken düzeyde değildir. Türkiye’de çevre hareketleri yönünde dünyayla paralel bir örgütlenme olmasına rağmen çevre hareketleri etkin ve dinamik bir yapıda değildir (Aygün ve Şakacı, 2007: 141-143).

Karataş (2014)’a göre STK’lar çevre bilinci aşılama da kritik ve önemli bir role sahiptir. Türkiye örneğinde STK’ların benzer amaçlara yönelik fakat birbirlerinden kopuk çalıştıkları söylenebilir. Bu durum, her ne kadar hızlı, esnek ve kolay yönelme gibi avantajları beraberinde getiriyorsa da birlikte hareket etmek, güç birliği açısından daha etkin sonuçlar üretebilecektir (Karataş, 2014: 860).

Türkiye’deki çevreci STK’lar hakkında ülkemizde çok az kaynak bulunmaktadır. Duru (1995) tarafından yapılan “Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları” başlıklı çalışmada, Türkiye’de gönüllü çevre kuruluşlarının genelde orta-üst gelir grubunda, büyük kent kökenli, eğitilmiş ve genç olduklarını, siyasal alanın sol kesiminde yer aldıklarını, çalışmalarının daha çok kamuoyunu harekete geçirmek, hükümetleri eylemleriyle uyarmak ve halkı eğitmek gibi konularda yoğunlaştığını belirtmektedir. Duru’ya göre; “çevreci STK’lar, çevreyi siyaset alanının bir parçası ya da siyasal savaşı m konusu olarak gören yaklaşımların uzağında dır.” (Duru,1995: 186).

Çağımızda küresel ısınma, yeşil alan, temiz hava, temiz su kaynağı, zararlı atıklar gibi çevre ile ilgili insanlığı tehdit eden birçok unsur bulunmakta olup,

çevreci STK'lara büyük roller düşmektedir. Dünya genelindeki çevreci STK'lar; kâr hırsıyla hareket eden küresel sermaye unsurlarına tepki göstermekte ve ulusal ekonomilerin doğal kaynaklarının bu güçler tarafından maruz kaldığı yıkıma dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda çevreci STK'ların yakın takibe aldığı kuruluşlar Dünya Bankası, IMF (International Monetary Fund/Uluslararası Para Fonu) ve AB (Avrupa Birliği) gibi büyük sermaye grupları olmaktadır. Dünyada bu tür gelişmeler yaşanırken çevreci STK'lar, ulusal çapta çevre bilincini artırmaya yönelik eğitim programları düzenleyerek etki yaratmaya çalışmaktadırlar. Sürdürülebilirlik, çevreci STK'ların bugün en çok üzerinde durduğu konulardandır. Sürdürülebilir yaşam ve çevre konusunda çevreci STK'lar, kalıcı bir kültür yaratma amacı taşıyarak; paneller, eğitim programları, söyleşiler düzenlemektedir (Demiral, 2007: 11-12).

Dünyada ve Türkiye'de çevrenin önemine vurgu yapan, çevreye verilen zarara dikkat çeken pek çok STK bulunmaktadır. Örneğin İngiltere, Amerika, Kanada, Almanya, İsveç ve Hollanda gibi sanayileşmiş ülkelerde pek çok sayıda çevreci grup kurulduğu gibi var olan kuruluşlarda daha da güçlenmiş ve üye sayıları artmıştır. Amerika'da 1965-1969 yılları arasında "Sierra Club" ve "National Audubon Society" gibi büyük gönüllü çevreci STK'ların üye sayıları iki, üç katına çıkmıştır. Bugün 33 ülkede, nükleer güç, aşırı kirlilik gibi canlıların yaşamını tehdit edebilecek sorunların arkasında yatan nedenleri araştıran, yurttaşları harekete geçirebilecek bilinçlendirme eylemlerine önem veren "Friends of the Earth" kuruluşu bulunmaktadır. Greenpeace'de, "Friends of the Earth" ile benzer ilkelere sahiptir. Green Peace (Yeşil Barış), ilk olarak Kanada'da Amchitka'nın Aleutian adasında gerçekleştirilmesi düşünülen nükleer denemeye karşı çıkan bir grup tarafından 1970'lerin başında kurulmuştur ve dünya genelinde en çok bilinen çevreci STK'ların başında gelmektedir (Sandbach, 1980: 13 ve Rosenbaum: 1973: 76, aktaran Duru, 1995: 36-40).

Batı'da olduğu gibi Türkiye'de de çevre bilinci ve çevreciliğe verilen önem, 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanmıştır.

Türkiye’de, başlarda ülke çapında 8-10 adet çevreci kuruluş varken 1980’lerde Alman Yeşillerin partileşmesi sürecinde bu sayı giderek artmıştır. Bugün Türkiye’de, çevre ve doğal hayatın korunması alanında faaliyet gösteren 1.213 dernek bulunmaktadır. Ankara il genelinde 10.822 STK bulunmakta ve bunların 153’ü çevre doğal hayat ve hayvan koruma derneği olarak faaliyetlerini sürdüren çevreci STK’lardan oluşmaktadır (İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 3 Şubat 2018). Ankara ilinde faaliyet gösteren toplam vakıf sayısı ise 823’tür ve hedef kitlesi çevre ve doğal hayat olan 86 vakıf bulunmaktadır (Başbakanlık, Vakıflar Genel Müdürlüğü 11 Şubat 2018).

Çevre bilincin yaratılması, çevrenin korunması ve kamuoyu yaratılması konusunda en kritik görevler çevreci STK’lara düşmektedir. Bu kapsamda çevreci STK’ların Türkiye’deki çizgilerini incelemek çalışma açısından yararlı olacaktır. Tablo 2’de Türkiye’deki çevreci STK’ların yapmış oldukları belli başlı sosyal sorumluluk projeleri/çalışmaları yer almaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de Etkinlik Gösteren Çevreci STK’lar ve Projeleri

KURULUŞLAR	PROJELERİ/ÇALIŞMALARI
Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği (KIRÇEV)	Dendroloji (Ağaçbilim), Orman ve Bozkır Ekolojisi Okulları, Anıt Ağaçlar, Enerji Ormancılığı, Kalıntı Ormanlar, Şimşir
Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) ve Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV)	Mavi Bayrak, Eko- Okullar Çevrenin Genç Sözcüleri
Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA)	10 Milyar Meşe, 81 İlde 81 Orman Projesi
Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL)	Kendini Koruyan Kentler, Köyler Yaşamalıdır, Sinan’a Saygı
Deniz Temiz Derneği (TURMEPA)	Sınırsız Mavi, Deniz Eğitim Atölyeleri, Kıyı Temizleme Hareketi
Türkiye Çevre Vakfı (TÇV)	40 Yıldır Çevre Literatürüne Katkı Amaçlı 191 Kitap
Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO)	Gelecek İçin Geri Dönüşüm, Cam Ambalaj Atıklarının Kaynağından Tamamen Ayrı Toplanması
Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı (ÇEVKOR)	Temizlik, Ağaç Kesimine Son, Her Balkona Bir Kuş Yuvası

Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı (TÜKÇEV)	Tüketici Akademisi Sıfır Atık
Çevre Kuruluşları Dayanışma Derneği (ÇEKÜD)	Minik Ellerden Büyük İşler: Tohumdan Fidana, E-Atık, Sofrada Sıfır Artık
Yeşil Adımlar Çevre Eğitim Derneği (YAÇED)	Adalar Geri Kazanılıyor, İTÜ Mimarlıkta Geri Kazanım, Fener – Balat Projesi
WWF Türkiye – Doğal Hayatı Koruma Vakfı	Deniz Koruma Alanları Projesi, Bafa’ya Su Ege’ye Bereket Projesi

3. Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sorumluluk, kavramsal çerçeve olarak başkalarının değer ve kişiliklerine saygı duymayı ve onların varlığını kabul etmeyi kapsar. Sorumluluk; bireyin üstüne düşen görevleri yerine getirmesi, davranışlarının başkaları üzerinde etkisinin olduğunu bilmesi ve sonuçlarını üstlenmesi, diğer insanlara saygı duyması ve kendi davranışlarının tüm sonuçlarına sahip çıkmasıdır (Erol vd., 2010: 59). Tanımda sorumluluk kavramı içerisine kişinin kendi davranışlarından doğan sonuçların yükümlülüğü dâhil edildiği gibi, yaşadığı toplum ve sosyal gruplarla olan ilişkileri, davranışları ve bunların etkileri ile sonuçları da dâhil edilmiştir. Literatürde sosyal sorumluluğun özellikleri şu şekilde açıklanmıştır (Işık, 2013: 115):

1. Sosyal sorumluluk, yalnızca bir proje değildir. Sosyal konu ve ihtiyaçları tespit etmeyi amaçlayan bir yönetim biçimidir.
2. Bir yardımseverlik türü değildir. Uzun vadeli amaçları kapsayan tutarlı bir politikadır.
3. Bir harcama kalemi değildir. Geri dönüşümü olan bir yatırımdır.
4. Kâr amaçlı bir yatırım değildir. Yalnızca kârlılığı sağlayacak ve koruyacak bir yatırımdır.

Sosyal sorumluluk; bireyin başka insanlara olan sorumluluğudur ve toplum faydası için gönüllü olma esasına dayanır. Sosyal sorumluluk bilincine sahip bireyler davranış ve kararlarının toplumu etkilediğini ve bu etkiden kendisinin sorumlu olduğunu farkındadır. Bu nedenle davranış ve kararlarını toplumsal sonuçları dikkate alarak gerçekleştirir. Anlaşıldığı üzere sosyal sorumluluk kavramının çekirdeğini “toplumsal fayda” oluşturur ve sosyal

sorumluluk bilinci toplumda “bir fark yaratmak” amacına dayanır (Toker ve Tat, 2013: 36).

Sosyal sorumluluğun işletmeler nezdinde gerçekleşen kısmına “kurumsal sosyal sorumluluk” denir. Kurumlar için sosyal sorumluluk; bir işletmenin başta yasal şartlar olmak üzere ekonomik koşullara, genel ahlak ve iş ahlakına, işletmenin iç ve dış çevresini oluşturan grupların beklentilerine uygun planlar, stratejiler ve politikalar izlemesi; bu yönde kararlar alması ve çevresine olan etkisini gözetmesidir. İşletmeler kurumsal çıkar ve kârlarını korumak durumundadır ve bunu yaparken kurumsal sosyal sorumluluk ekseninde hareket ettiklerinde kendi çıkarlarıyla birlikte toplum çıkarlarını dikkate alarak bir tür kazan-kazan ilişkisine girerler. İşletmecilik alanında kurumsal sosyal sorumluluk, müşteri beklentisiyle de varlığını hissettiren bir olgudur. 1960’lardaki satın alma davranışları 70’lerde kaliteli ürün arayışına; 80’lerde çevre dostu ürün tercihinde dönüşürken 90’larda kurumların sosyal sorumluluk duyarlılıkları satın almada dikkat edilen unsur olmuştur (Yalur, 2014: 17-18). Günümüzde ise bu beklentilerin tamamı işletmeler ve ürünler üzerinde geçerlidir. Özellikle elektrik tüketimi konusunda tasarruflu ürünler, doğada çözülebilen maddeler, geri dönüşüm günümüzde tüketime yön veren etkili unsurlardır.

Birçok araştırmacı tarafından sosyal sorumluluk kavramı araştırılırken, pazarlama araştırmalarında çoğunlukla kurumların sosyal sorumluluk ya da etik anlayışlarıyla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Sosyal sorumluluk konusu ele alındığında ise birçok bireysel farklılıklar gözlenmektedir. Bunlardan biri bireyin davranışlarına rehberlik eden genel prensiplerdir. Bireyin toplumdaki diğer bireylere karşı sorumluluk hissetmesi, yüksek düzeyde bilişsel moral gelişimine, değer yargılarına, algıya ve bilginin varlığı ile ilişkilendirilmektedir (Özkan 2002: 13-15). Çevresel sosyal sorumluluk davranışlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi, bireyin bu davranışlarını motive eden ya da etkileyen faktörlerin belirlenmesine bağlıdır. Bu faktörler bireyin öz denetimini, sorumluluk duygusunu, bilgisini ve tutumlarını içermektedir.

4. Özgecilik Kavramı

Özgecilik (diğerkâmlık) kavramı içeriği sebebiyle prososyal ve yardımsever bir davranıştır. Geçmişten günümüze ahlak felsefecilerinin yüzyıllar boyunca çalışma alanı olmuştur (Karadağ ve Mutağçılar, 2009: 43). Auguste Comte tarafından ortaya atılan özgecilik kavramı, G. H. Lewis ile Herbert Spencer'ın çalışmalarıyla geliştirilmiş ve yaygınlık kazanmıştır. Comte, özgecilik kavramını insanlığın ahlak, kültür ve ekonomik kalkınmasında bir ön koşul olarak açıklamaktadır. Comte'ye göre kendine yetecek kadar üretmek bencillik, üretirken başkalarını da düşünmek ve buna göre üretmek özgeciliktir. Özgecilik ahlaki ilkelerin başında gelir ve “ben” odağından uzaklaşmaktır (Gül, 2016: 6). Bazı düşünür ve araştırmacılara göre ise, özgecilik kavramının tarihi kökleri Fransız İhtilali sonrası oluşan bireyseli topluma dayanmaktadır. İhtilal ile gelen bireycilik akımı ve tabii sonucu olan bencillik, toplumları birlikte yaşamak konusunda başarısız kılmıştır.

Özgeci düşünceye sahip bireyler, insan davranışlarının etkileşimine inanır ve kendi davranışlarıyla başkalarına katkıda bulunacağını bilirler. Özgeci davranışın karşıtı olan egoist davranış sahibi bireyler ise kendisi ile başkalarını ayrı tutarak davranışlarının başkalarını etkilemediği varsayımıyla hareket ederler (Morrison ve Severino, 2007: 26).

Kişinin “yardım eder davranma” sebebinin kişisel çıkar barındırıp barındırmadığı dışarıdan yansız bir biçimde ölçülememektedir. Bu nedenle yardımsever her davranışın özgeci davranış olmadığı ve özgeci davranmanın ahlaklı davranmak olduğu sonucuna ulaşan pek çok araştırmacı bulunmaktadır. Özgeci davranışın motivasyonu ve sebepleri önemlidir. Bu bağlamda her yardım hareketinin özgeci davranış olmadığı çok açıktır. Kişiler, çevreden övgü ve hayranlık toplamak ya da kötü durumdaki bir insanın durumundan rahatsızlık duydukları için yardımsever olurlar. Veyahut, yaptıkları kötü bir davranışın karşısında vicdanlarını rahatlatmak ve de daha birçok sebepten ötürü yardımsever davranabilmektedir. Araştırmacılara göre bu tür motivasyon ve sebeplerden beslenen yardımların özgeci davranışlarla ilgisi yoktur. Bu tür yardımlar egoizmin bir yansımasıdır. Çünkü bu gü-

dülerle yapılan yardımların alt psikolojisinde ve duygunun odağında yine kendini düşünmek vardır. Özgecilik yalnızca başkasına yardım etme ve fayda üretme gayesi taşır. Bu yönüyle yardım, sorumluluk, bağış yapma gibi pek çok sosyal davranışı bünyesinde bulundurur. Bu sosyal davranışların etkin sonuçlar üretmesi ve yenilerini doğurması için samimiyet, gönüllülük, başkalarının yararı ve toplum faydası unsurlarını taşıması gerekmektedir (Gül, 2016: 9-10). Özgecilik kavramı kapsadığı unsurlar gereği önceleri din ve felsefenin çalışma alanı ve konuları arasında yer alırken daha sonraları psikoloji biliminin alanına girmiştir. Psikoloji alanında çalışan bilim insanları özgecilik davranışını pek çok sosyal kuram çerçevesinde ele almıştır. Bu çalışmanın kapsadığı alan gereği bu bölümde “Psikanalitik Teori ve Sosyal Öğrenme Kuramı” çerçevesinde özgecilik davranışı ele alınacaktır.

Psikanalitik Teori ve Özgecilik: Psikanalitik teori kapsamında özgecilik, ahlaki yargılar ve benlik kavramı çerçevesinde açıklanmaktadır. Özgeci davranış benliğin, patolojik olmayan savunma mekanizmaları içinde yer almaktadır. Benlik ise insanlarda somut olarak bulunmayan algısal bir olgudur. Bu bağlamda benlik algısını açıklamak için soyut kavramlar kümesi oluşturulmuştur. Bu kavramlar, Sigmund Freud tarafından ortaya sürülen; id, ego ve süper ego yaklaşımıdır. Bu üç unsur birbiriyle yakından ilişkili fakat birbirinden bağımsız işlev görürler. En yalın tanımıyla id, biyolojik kökenli dürtülerin bir ürünü; ego, insanın gerçeğe açılan ve realiteyle uyum sağlamasını sağlayan taraf; süperego ise vicdanın temsilcisidir. İnsan biyolojik dürtülerle ifade edilmeyecek kadar karmaşık, salt realite ile açıklanamayacak kadar derinliklidir. Bu nedenle insanı var eden şey; genetik, gerçeklik ve ahlaktır. Yetişkin davranışlarına bu üç unsur birlikte yön verir. Yani yetişkin davranışlarını; kişinin vicdanı, ahlaki değerleri, realitenin getirdiği koşullar ve ane-babasıyla olan etkileşimi meydana getirir. Davranışı, hangisinin ne derece etkileyeceği ise tamamen kişiseldir (Yöntem, 2013: 26-27).

Sosyal Öğrenme Kuramı: Bu kurama göre ahlaki ilkeler model alma, taklit ve pekiştirme yoluyla dış çevreden öğrenilir. Kişilikler kültür, sosyal ilişkiler gibi pek çok dışsal etkiye bağlı olarak şekillenirler. Çocuklar yanlış ve doğruyu

ebeveynleri ve dış çevreleri ile girdikleri sosyal ilişkilerle öğrenir. Dolayısıyla yetişkinleri, davranış ve tutumlarını var eden aktör sosyal öğrenmedir. Bu bağlamda sosyal öğrenme kuramı özgecilik davranışının da dışardan öğrenildiğini savunur. Çünkü kurama göre birey olumlu ve olumsuz her şeyi dış çevreden öğrenir ve davranışlarının neden olan uyarılar dış çevrenin ürünüdür. Psikanalitik kuram yetişkin davranışlarını bilişsel süreçler, duygular, içgüdüler ve baskın kimlikler ile açıklarken sosyal öğrenme kuramı, kazanılmış ve bilinçli oluşumlar ile açıklar. İnsan davranışının en çok çevreden etkilendiği temeline dayanması insanın ödül, ceza ve model alma aracılığıyla davranışlarının şekillendiği ve öğrenildiğini savunur. Bu çerçevede yetişkin davranışları kesinlikle kurduğu iletişimlerden bağımsız ve ayrı ele alınamaz. Sosyal öğrenme kuramı özetle; bireyin, insanlar ve sosyal çevre ile kurduğu ilişkiler sonucu iyiyi, kötüyü öğrendiğini ve insan davranışlarına ağırlıklı olarak dış çevrenin yön verdiğini savunur (Ümmet, 2012: 28-29).

5. Araştırma

Bu araştırma, çevreci STK çalışanlarının sosyal sorumluluk ve özgecilik düzeylerini sosyo-demografik değişkenler açısından incelemeyi ve bu değişkenler arasında ne tür farklılıkların olduğunu ortaya koymayı amaçlayan, ilişkisel tarama modeliyle betimsel türde gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Verilerin analizi SPSS 23 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışılmıştır. Çalışmada test tekniklerinden Pearson korelasyon testi, bağımsız gruplar t ve F testleri ile ANOVA testi kullanılmıştır. Çalışmada özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının ilişkisi Pearson korelasyon testi ile, özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının demografik değişkenlere göre farklılık göstermesi ise bağımsız gruplar t ve ANOVA testleri ile analiz edilmiştir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, çevre alanında faaliyet yürüten Ankara'daki çevreci STK'larda çalışanların özgecilik ve sosyal sorumluluk tutumlarının birbirleriyle ve bazı değişkenler açısından ilişkisini incelemektir. Çevreci STK çalışanlarının

sosyal sorumluluk ve özgecilik tutumları üzerine yapılmış çalışmalara rastlanılmadığından, bu araştırma ile Ankara özelinde yer alan ve toplumda önemli görevler üstlenen çevreci STK çalışanlarının sosyal sorumluluk ve özgecilik tutumları hakkında fikir sahibi olunacaktır.

5.2. Araştırmanın Çalışma Grubunun Belirlenmesi

Nicel araştırma modelinde kurgulanan bu çalışmada veri toplama tekniği olarak anket uygulanmıştır. Anket, 2015 yılında Ankara İlinde “çevre ve doğal hayatı koruma” alanında aktif olan 131 dernek ve 86 vakıf çalışanı (profesyonel, gönüllü, ücretli) arasından amaca uygun örnekleme yöntemi ile gönüllü ve anketi cevaplandırmak isteyen 104 çevreci STK üyelerine uygulanmıştır.

5.3. Araştırma Sınırları

Elde edilecek bulgular, bu araştırmanın çalışma grubu ile sınırlıdır. Araştırma belli bir zaman aralığında yapıldığından, zamanla düşünce ve tutumlarda değişebilmektedir. Araştırmada kullanılan sosyal sorumluluk ve özgeciliğe ait bulgular, kullanılan ölçeklerin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

5.4 Araştırma Hipotezleri

Sosyo-demografik özelliklerin özgecilik ve sosyal sorumluluğu belirleyen bireysel tutumlar üzerinde anlamlı fark bulunmadığı düşünülerek, aşağıda sıralanan hipotezlerin doğruluğu sınanmıştır.

H₀₁: Özgecilik durumu ile sosyal sorumluluk durumu arasında anlamlı düzeyde ilişki yoktur.

H_{02.1}: Özgecilik ve sosyal sorumluluk durumu yaşa göre değişmemektedir.

H_{02.2}: Özgecilik ve sosyal sorumluluk durumu öğrenim durumuna göre değişmemektedir.

H_{02.3}: Özgecilik ve sosyal sorumluluk durumu cinsiyete göre değişmemektedir.

H_{02.4}: Özgecilik ve sosyal sorumluluk durumu çalışma durumuna göre değişmemektedir.

H_{02.5}: Özgecilerik ve sosyal sorumluluk durumu gelir yeterliliğine göre değişmemektedir.

5.5. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada veri toplama araçları olarak, araştırmanın bağımlı değişkenleri olan sosyal sorumluluk düzeyinin belirlenmesinde “Sosyal Sorumluluk Ölçeği” ve özgecilerik düzeyinin belirlenmesinde “Özgecilerik Ölçeği”; bağımsız değişkenler hakkında bilgi toplamak için hazırlanan ve kişisel bilgilerin de yer aldığı bir anket kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları ile ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

5.5.1. Sosyal Sorumluluk Ölçeği

Çevrecilerin sorumlu tüketime yönelik bireysel tutumlarını içermektedir. Bu bölümde tutumlar “çevreye ilgi” (13 madde), “tüketimi sınırlama” (14 madde) ve “sorumlu tüketim davranışı” (23 madde) başlıkları altında toplam 50 maddeden oluşan likert tipi cümleden oluşmaktadır. Bu cümlelere verilen yanıtlar “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” ile “her zaman”, “genellikle”, “bazen”, “çok seyrek” ve “hiçbir zaman” şeklinde 5 kategoride değerlendirilmiştir.

Özkan’ın (2002) araştırmasında kullanılan sosyal sorumluluğa yönelik bireysel tutumların alt ölçekleri olan “çevreye ilgi tutum alt ölçeğinin” güvenilirliğine ilişkin alfa=66 ve test-retest korelasyonu=.81’dir ($p<0.05$). “tüketimi sınırlamaya yönelik alt tutum ölçeğinin” güvenilirliğine ilişkin alfa=68, test-retest korelasyonu=.97’dir ($p<0.05$). “sorumlu tüketim davranış alt ölçeğinin” güvenilirlik için hesaplanan alfa değeri=.73 test-retest değeri ise .95’tir ($p<0.05$). Buna göre sosyal sorumluluğa yönelik bireysel tutumların alt ölçekleri olan “çevreye ilgi”, “tüketimi sınırlama” ve “sorumlu tüketim davranışı”nın geçerli ve güvenilir bir araç olduğu kabul edilmiştir.

5.5.2. Özgecilik Ölçeği

1968 yılında London ve Bower tarafından bireylerin sosyal davranışlarından biri olan özgecilik düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. 1991 yılında Akbaba tarafından ölçek Türkçeye çevrilmiştir. Ölçek toplamda 20 maddeden 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; aile, sosyallik, yardımseverlik ve sorumluluk alt boyutlarıdır. Ölçeğin “aile boyutu”na ait 5 madde (1-5) madde, “sosyallik boyutu”na ait 5 madde (6-10), “yardımseverlik boyutu”na ait 5 madde (11-15), “sorumluluk boyutu”na ait 5 madde (16-20) bulunmaktadır. Dört boyutun tümünden elde edilen puanların toplamı özgecilik düzeyini belirleyen puandır. 1 en azı, 5 ise en fazlayı ifade etmektedir. İşaretlenen dereceler toplanarak toplam puan elde edilir. Alt ölçekler için elde edilen Cronbach Alfa değerleri .72 ile .84 arasında değişmektedir. Alt ölçekler ile toplam puanlar arasındaki bu dört korelasyonun her biri $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Akbaba 1994, 2001).

Tablo 3’te Katılımcıların (çevrecilerin) özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının betimleyici istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 3: Çevrecilerin Özgecilik ve Sosyal Sorumluluk Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

n=104	En az	En fazla	Ortalama	Std. Sapma	Düzye %	Çarpıklık	Basıklık
Aile	9	25	17,92	3,50	71,7	-0,65	0,11
Sosyallik	5	25	15,55	3,92	62,2	0,15	0,23
Yardımseverlik	5	25	15,01	3,84	60,0	0,03	0,00
Sorumluluk	10	25	16,54	3,20	66,2	0,25	0,00
Özgecilik	34	94	65,02	9,90	69,2	-0,51	1,32
Çevreye İlgisi	42	65	54,58	4,98	84,0	-0,47	-0,20
Tüketimi Sınırlama	31	58	47,38	4,86	81,7	-0,37	0,64
Sorumlu Tüketim Davranışı	30	105	75,51	18,25	71,9	-0,74	-0,44
Sosyal Sorumluluk	131	218	177,27	21,03	81,3	-0,33	-0,76

Tablo 3 incelendiğinde, özgecilik (%69,2) ve sosyal sorumluluk (%81,3) düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu, sosyal sorumluluk düzeylerinin ise özgeciliğe göre daha yüksek olduğu görülmüştür: Çevrecilerin Özgecilik Ölçeğinde; aile puan ortalaması $17,92 \pm 3,50$, sosyallik puan ortalaması $15,55 \pm 3,92$, yardımseverlik puan ortalaması $15,01 \pm 3,84$, sorumluluk puan ortalaması

16,54±3,20, özgecilik puan ortalaması 65,02±9,90'dır. Çevrecilerin aile boyutu en yüksek düzeyde iken (%71,7) yardımseverlik boyutu diğerlerine göre en düşüktür (%60,0).

Çevrecilerin Sosyal Sorumluluk Ölçeğinde; çevreye ilgi puan ortalaması 54,48±4,98, tüketimi sınırlama puan ortalaması 47,38±4,86, sorumlu tüketim davranışı puan ortalaması 75,51±18,25, sosyal sorumluluk puan ortalaması 177,27±21,03'tür. Çevrecilerin çevreye ilgi boyutu en yüksek düzeyde iken (%84,0) sorumlu tüketim davranışı boyutu diğerlerine göre en düşüktür (%71,9).

Özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının normal dağılıma uygunluğunun incelenmesi için diğer yapılan işlem ise çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanmasıdır. Özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarından elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld & Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins & Weeks, 1990; De Carlo, 1997, Gezen ve Boz, 2013: 8-9). Buna göre özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Analizlerde parametrik yöntemler kullanılmıştır.

5.6. Güvenilirlik Analizi

Tablo 4'de ölçek puanlarının güvenilirlik analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4: Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi

n=104	Cronbach's Alpha
Aile	0,606
Sosyallik	0,746
Yardımseverlik	0,639
Sorumluluk	0,619
Özgecilik	0,782
Çevreye İlgi	0,667
Tüketimi Sınırlama	0,652
Sorumlu Tüketim Davranışı	0,937
Sosyal Sorumluluk	0,866

Cronbach's alfa katsayısının 0-1 arasında değiştiği, değerlendirme kriterlerine göre "0.00 < 0.40 ise ölçek güvenilir değil, 0.40 < 0.60 ise ölçek düşük güvenilirlikte, 0.60 < 0.80 ise ölçek oldukça güvenilir ve 0.80 < 1.00 ise ölçek

yüksek derecede güvenilir bir ölçek” olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir (Tavşancıl, 2005).

Aile ($\alpha=0,606$), Sosyallik ($\alpha=0,746$), Yardımseverlik ($\alpha=0,639$) ve Sorumluluk ($\alpha=0,619$) boyutlarının güvenilirlik düzeyi yüksek olup Özgeçmiş Ölçeği toplamda ($\alpha=0,782$) güvenilirlik düzeyi yüksektir.

Çevreye İlgi ($\alpha=0,667$), Tüketimi Sınırlama ($\alpha=0,652$) ve Sorumlu Tüketim Davranışı ($\alpha=0,937$) boyutlarının güvenilirlik düzeyi yüksek olup Sosyal Sorumluluk ölçeği toplamda ($\alpha=0,866$) güvenilirlik düzeyi çok yüksektir.

6. Bulgular

6.1. Sosyo-demografik Bulgular

Tablo 5’de Çevrecilerin kişisel bilgilerinin yer aldığı sosyo-demografik bulgular görülmektedir.

Tablo 5: Sosyo-Demografik Bulgular

n=104		n	%
Yaş	30 yaş altı	11	10,6
	30-39 yaş	19	18,3
	40-49 yaş	15	14,4
	50-59 yaş	30	28,8
	60 yaş ve üstü	29	27,9
Öğrenim durumu	İlköğretim/Lise	10	9,7
	Ön Lisans/Lisans	62	59,6
	Lisansüstü	32	30,8
Cinsiyet	Kadın	49	47,1
	Erkek	55	52,9
Medeni durum	Evli	72	69,2
	Bekâr	27	26,0
	Dul	5	4,8
Ailedeki birey sayısı	2	23	22,1
	3	41	39,4
	4	34	32,7
	5	6	5,8
Çocuk sahiplik durumu	Var	75	72,1
	Yok	29	27,9
Çalışma durumu	Çalışıyor	64	61,5

	Çalışmıyor	40	38,4
Konut mülkiyet durumu	Ev sahibi	78	75,0
	Kiracı	24	23,1
	Lojman	2	1,9
Gelir yeterlilik durumu	Yeterli	48	46,2
	Yetersiz	56	53,8

Çevrecilerin %28,8'i 50-59 yaş aralığında, %59,6'sı lisans mezunu, %52,9'u erkek, %69,2'si evlidir. %39,4'ünün evinde 3 kişi yaşamakta, %72,1'inin çocuğu bulunmaktadır. Çevrecilerin %61,5'i çalışmakta, %75,0'i ev sahibi, %53,8'inin geliri yetersizdir.

6.2. Kullanılan ölçeklere ve hipotez test sonuçlarına ilişkin bulgular

Tablo 6'da çevrecilerin özgecilik ve sosyal sorumluluk puanlarının ilişki testi Pearson korelasyon test sonuçlarına göre; özgecilik puanları ile sosyal sorumluluk puanları arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 6: Özgecilik ve Sosyal Sorumluluk Puanlarının İlişkisi

		Aile	Sosyallik	Yardımseverlik	Sorumluluk	Özgecilik
Çevreye İlgi	r	-,105	,069	-,024	-,115	-,056
	p	,291	,485	,808	,245	,573
Tüketimi Sınırlama	r	-,106	,025	,040	-,066	-,033
	p	,283	,799	,688	,508	,738
Sorumlu Tüketim Davranışı	r	,066	,081	,033	-,037	,056
	p	,504	,416	,736	,709	,570
Sosyal Sorumluluk	r	,007	,091	,028	-,086	,021
	p	,947	,357	,780	,386	,829

** $p<0,01$ * $p<0,05$ anlamlı ilişki var, $p>0,05$ anlamlı ilişki yok

Tablo 7'de ise yaş grupları farklı çevreciler için özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir.

Tablo 7: Çevrecilerin Yaşının Özgecilik ve Sosyal Sorumluluk Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Yaş	n	Ortalama	Std. Sapma	F	p	
Aile	30 yaş altı	11	17,00	3,74	0,652	0,627
	30-39 yaş	19	18,32	3,28		
	40-49 yaş	15	16,93	3,84		
	50-59 yaş	30	18,27	4,07		

	60 yaş ve üstü	29	18,17	2,71		
Sosyallik	30 yaş altı	11	16,55	3,47		
	30-39 yaş	19	15,16	3,55		
	40-49 yaş	15	15,33	2,89	0,881	0,479
	50-59 yaş	30	14,73	4,61		
	60 yaş ve üstü	29	16,38	4,01		
Yardıms severlik	30 yaş altı	11	15,73	3,64		
	30-39 yaş	19	14,42	4,32		
	40-49 yaş	15	15,07	4,11	1,221	0,307
	50-59 yaş	30	14,07	3,26		
	60 yaş ve üstü	29	16,07	3,95		
Sorumluluk	30 yaş altı	11	16,27	2,94		
	30-39 yaş	19	16,26	3,46		
	40-49 yaş	15	15,67	2,79	0,510	0,728
	50-59 yaş	30	16,90	3,35		
	60 yaş ve üstü	29	16,90	3,24		
Özgec ilik	30 yaş altı	11	65,55	9,67		
	30-39 yaş	19	64,16	9,20		
	40-49 yaş	15	63,00	9,91	0,738	0,568
	50-59 yaş	30	63,97	10,57		
	60 yaş ve üstü	29	67,52	9,88		
Çevreye İlgi	30 yaş altı	11	55,91	3,53		
	30-39 yaş	19	55,05	2,66		
	40-49 yaş	15	54,67	5,37	0,982	0,421
	50-59 yaş	30	55,17	5,41		
	60 yaş ve üstü	29	53,10	5,82		
Tüketimi Sınırlama	30 yaş altı	11	48,00	5,35		
	30-39 yaş	19	46,89	3,40		
	40-49 yaş	15	47,73	5,59	0,235	0,918
	50-59 yaş	30	47,77	5,75		
	60 yaş ve üstü	29	46,86	4,30		
Sorumlu Tüketim Davranışı	30 yaş altı	11	75,91	13,78		
	30-39 yaş	19	77,95	12,89		
	40-49 yaş	15	76,27	17,86	0,139	0,968
	50-59 yaş	30	74,67	19,71		
	60 yaş ve üstü	29	74,24	21,94		
Sosyal Sorumluluk	30 yaş altı	11	179,82	16,53		
	30-39 yaş	19	179,89	14,00		
	40-49 yaş	15	178,67	21,33	0,355	0,840
	50-59 yaş	30	177,60	23,42		
	60 yaş ve üstü	29	173,52	24,18		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tablo 7’de yaşı farklı gruplar için yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre; yaş grupları arasında özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 8’de öğrenim durumu grupları farklı çevreciler için özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir.

Tablo 8: Çevrecilerin Öğrenim Durumunun Özgecilik ve Sosyal Sorumluluk Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Öğrenim durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	F	p	
Aile	İlköğretim/Lise	10	18,60	4,17	0,653	0,523
	Ön Lisans/Lisans	62	18,10	3,45		
	Lisans üstü	32	17,38	3,41		
Sosyallik	İlköğretim/Lise	10	14,30	2,75	0,735	0,482
	Ön Lisans/Lisans	62	15,85	4,27		
	Lisans üstü	32	15,34	3,51		
Yardımsızlık	İlköğretim/Lise	10	16,00	3,77	1,072	0,346
	Ön Lisans/Lisans	62	15,24	3,94		
	Lisans üstü	32	14,25	3,65		
Sorumluluk	İlköğretim/Lise	10	18,70	3,23	3,842	0,025*
	Ön Lisans/Lisans	62	16,66	3,15		
	Lisans üstü	32	15,63	2,99		
Özgecilik	İlköğretim/Lise	10	67,60	9,47	1,536	0,220
	Ön Lisans/Lisans	62	65,85	10,35		
	Lisans üstü	32	62,59	8,91		
Çevreye İlgisi	İlköğretim/Lise	10	51,10	4,48	2,794	0,066
	Ön Lisans/Lisans	62	54,95	5,19		
	Lisans üstü	32	54,94	4,38		
Tüketimi Sınırlama	İlköğretim/Lise	10	46,60	6,50	0,273	0,762
	Ön Lisans/Lisans	62	47,65	4,72		
	Lisans üstü	32	47,09	4,68		
Sorumlu Tüketim Davranışı	İlköğretim/Lise	10	74,30	22,98	0,139	0,870
	Ön Lisans/Lisans	62	74,98	18,73		
	Lisans üstü	32	76,91	16,11		
Sosyal Sorumluluk	İlköğretim/Lise	10	172,00	24,89	0,377	0,687
	Ön Lisans/Lisans	62	177,42	21,97		
	Lisans üstü	32	178,63	18,13		

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok

Çevrecilerin öğrenim durumunun özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırılması varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiş sonuçları Tablo 8’de verilmiştir. Özgecilik ölçeğinin öğrenim durumu ile ilişkisi yapılan F

analizi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıca özgecilerik ölçeğinin alt boyutları ile öğrenim durumu arasında F testi yapılmış; aile ($p>0,05$), sosyallik ($p>0,05$) ve yardımseverlik ($p>0,05$) alt ölçekleri ile öğrenim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Özgecilerik alt ölçeği olan sorumluluk alt ölçeği ve öğrenim durumu arasındaki ilişki ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=3,842$, $p<0,05$). Ortalama puanlar dikkate alındığında öğrenim düzeyi yükseldikçe sorumluluk düzeyinde azaldığı yorumlanabilir.

Sosyal sorumluluk ölçeği ile öğrenim durumu ve sosyal sorumluluk ölçeğinin alt ölçekleri olan çevreye ilgi, tüketimi sınırlama ve sorumlu tüketim davranışları alt ölçeklerinin öğrenim durumu arasındaki ilişki yapılan istatistiksel analizlerde istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($P>0,05$). Ancak çevreye ilgi alt ölçeği ve öğrenim durumu arasındaki ilişkideki ortalama puanlar dikkate alındığında ön lisans/lisans ile lisans üstü öğrenim düzeyindeki çevrecilerin, daha düşük öğrenim düzeyi olan lise ve daha alt mezuniyetlerine sahip katılımcılara göre çevreye daha ilgili oldukları görülmektedir (Tablo 8).

Tablo 9’da cinsiyet grupları farklı çevreciler için özgecilerik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırma testi verilmiştir.

Tablo 9: Çevrecilerin Cinsiyetinin Özgecilerik ve Sosyal Sorumluluk Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cinsiyet		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Aile	Kadın	49	18,33	3,39	1,112	0,269
	Erkek	55	17,56	3,58		
Sosyallik	Kadın	49	15,31	3,20	-0,592	0,555
	Erkek	55	15,76	4,49		
Yardımseverlik	Kadın	49	15,35	3,46	0,844	0,401
	Erkek	55	14,71	4,16		
Sorumluluk	Kadın	49	16,53	2,96	-0,024	0,981
	Erkek	55	16,55	3,42		
Özgecilerik	Kadın	49	65,51	8,53	0,475	0,636
	Erkek	55	64,58	11,04		
Çevreye İlgi	Kadın	49	55,10	4,41	1,028	0,306
	Erkek	55	54,11	5,43		

Tüketimi Sınırlama	Kadın	49	47,98	4,36	1,201	0,233
	Erkek	55	46,84	5,24		
Sorumlu Tüketim Davranışı	Kadın	49	74,43	20,48	-0,561	0,576
	Erkek	55	76,47	16,14		
Sosyal Sorumluluk	Kadın	49	177,31	21,86	0,017	0,987
	Erkek	55	177,24	20,46		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tablo 9’da çevrecilerin cinsiyete göre özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bağımsız gruplar t testi ile karşılaştırıldığında özgecilik ölçeği, özgecilik ölçeğinin alt ölçekleri olan aile ($p > 0,05$), sosyallik ($p > 0,05$), yardımseverlik ($p > 0,05$) ve sorumluluk ($p > 0,05$) alt ölçekleri üzerinde cinsiyet istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yaratmamıştır. Yine çevrecilerin cinsiyete göre sosyal sorumluluk ölçeği ve sosyal sorumluluk alt ölçeklerinden çevreye ilgi ($p > 0,05$), tüketimi sınırlama ($p > 0,05$) ve sorumlu tüketim davranışları ($p > 0,05$) alt ölçeklerinin ortalama puan üzerinde kadın ya da erkek olma istatistiksel anlamda bir fark yaratmamıştır.

Tablo 10’da çalışma durumu grupları farklı çevreciler için özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir.

Tablo 10: Çevrecilerin Çalışma Durumunun Özgecilik ve Sosyal Sorumluluk Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Çalışma durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Aile	Çalışıyor	64	17,66	3,57	-0,984	0,327
	Çalışmıyor	40	18,35	3,37		
Sosyallik	Çalışıyor	64	15,53	3,86	-0,055	0,956
	Çalışmıyor	40	15,58	4,08		
Yardımseverlik	Çalışıyor	64	14,83	3,92	-0,607	0,545
	Çalışmıyor	40	15,30	3,75		
Sorumluluk	Çalışıyor	64	16,02	3,12	-2,147	0,034*
	Çalışmıyor	40	17,38	3,17		
Özgecilik	Çalışıyor	64	64,03	9,87	-1,291	0,200
	Çalışmıyor	40	66,60	9,88		
Çevreye İlgi	Çalışıyor	64	55,22	4,12	1,542	0,128
	Çalışmıyor	40	53,55	6,02		
Tüketimi Sınırlama	Çalışıyor	64	47,16	4,57	-0,579	0,564
	Çalışmıyor	40	47,73	5,33		
Sorumlu Tüketim Davranışı	Çalışıyor	64	75,13	16,86	-0,271	0,787
	Çalışmıyor	40	76,13	20,49		

Sosyal Sorumluluk	Çalışıyor	64	177,50	19,29	0,134	0,894
	Çalışmıyor	40	176,90	23,81		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tablo 10’da çevrecilerin çalışma durumunun özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırılması yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre; ölçeklerin ortalama puanları üzerinde çevrecilerin çalışma durumları istatistiksel açıdan anlamlı fark yaratmamaktadır. Ortalama puanları ile çevrecilerin çalışma durumu arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Ancak özgecilik alt ölçeklerinden sorumluluk alt ölçeğinin ortalama puanları ile çevrecilerin çalışma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($t = -2,147$, $p < 0,05$). Çalışmayan çevreciler çalışan çevrecilere göre, özgeciliğin alt ölçeği olan sorumluluk ortalama puanları açısından daha yüksektir. Ancak çalışanlar ile çalışmayanlar arasında sosyal sorumluluk ölçeği puanları bakımından istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 11’de gelir yeterlilik durumu farklı çevreciler için özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir.

Tablo11: Çevrecilerin Gelir Yeterliliği Durumunun Özgecilik ve Sosyal Sorumluluk Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Gelir yeterlilik durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Aile	Yeterli	48	17,69	3,31	-0,634	0,527
	Yetersiz	56	18,13	3,67		
Sosyallik	Yeterli	48	15,67	4,06	0,284	0,777
	Yetersiz	56	15,45	3,84		
Yardımsverlik	Yeterli	48	15,19	3,64	0,435	0,664
	Yetersiz	56	14,86	4,03		
Sorumluluk	Yeterli	48	16,67	2,66	0,386	0,700
	Yetersiz	56	16,43	3,61		
Özgecilik	Yeterli	48	65,21	9,06	0,179	0,858
	Yetersiz	56	64,86	10,65		
Çevreye İlgi	Yeterli	48	54,42	4,93	-0,303	0,763
	Yetersiz	56	54,71	5,06		
Tüketimi Sınırlama	Yeterli	48	47,63	4,31	0,484	0,629
	Yetersiz	56	47,16	5,31		
Sorumlu Tüketim Davranışı	Yeterli	48	71,02	19,82	-2,335	0,022 *
	Yetersiz	56	79,36	15,98		

Sosyal Sorumluluk	Yeterli	48	172,85	21,89	-2,011	0,047 *
	Yetersiz	56	181,05	19,68		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tablo 11’de çevrecilerin gelir yeterliliği durumunun özgecilik ve sosyal sorumluluk puanları bakımından karşılaştırılması farklı gruplar için yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre; özgecilik ölçeği ($p > 0,05$) ve özgecilik ölçeğinin alt ölçekleri olan aile ($p > 0,05$), sosyallik ($p > 0,05$), yardımseverlik ($p > 0,05$) ve sorumluluk ($p > 0,05$) alt ölçekleri üzerinde gelir yeterliliği istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yaratmamıştır. Ancak gelirini yeterli ve yetersiz görenler arasında, sosyal sorumluluk alt ölçeklerinden sorumlu tüketim davranış puanı bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmaktadır ($t = -2,335$, $p < 0,05$). Ayrıca; sosyal sorumluluk ölçeğinin gelir yeterlilik durumu arasındaki ilişki yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir fark yaratmaktadır ($t = -2,011$, $p < 0,05$). Geliri yetersiz olan çevrecilerin geliri yeterli bulan çevrecilere göre sorumlu tüketim davranışı ve sosyal sorumluluk algı düzeyi daha yüksektir (79,36; 181,05).

Tartışma ve Sonuç

Bugün dünya genelinde yaşanan sorunlar karşısında toplumda mutlak bir düşünsel ve davranışsal dönüşümün olması gerektiği görüşü hâkimdir. Eğitimden sağlığa, çevreden insan haklarına kadar pek çok sorunun çözümünde hükümetler ve yerel yönetimlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da etkin olmasının önemi vurgulanmakta ve bireylerin gönüllü olarak bir araya gelerek öncelikle kendi çevrelerinden başlayıp toplumsal yapıyı değiştirme çabaları anlaşılmaktadır. STK’ların doğal yapıları gereği toplumun sorunlarına çözüm bulma arayışı gözetmeleri, karşılıklı hoşgörü ve dayanışma içinde çok renkliliğiyle gerçekten de toplum için büyük bir avantaj teşkil etmektedir. Her ne kadar etkin bir sivil toplum, temsili değil katılımcı demokrasiyi gerektiriyorsa da toplumun büyük bir çoğunluğu (%85), yakın gelecekte herhangi bir STK üyeliğini düşünmemektedir. Ayrıca, gelişmiş ülkelere göre; Türkiye’deki STK’ların sayıca az oluşu da sivil

toplumun henüz yolun başında olduğunun bir göstergesidir. Elbette toplumdaki düşünsel ve davranışsal dönüşüm bir gecedен sabaha oluşacak değildir. Ancak, kamusal alan yaratılmasında değişimin aktörleri de sürece dâhil edilerek, çok yönlü bütüncül bir yaklaşımla sürecin yönetilmesinde yaşamsal önem kazanmaktadır.

Bu araştırma sonuçlarını, tüm çevreci STK'lara genellemenin doğru olmayacağı hatırlatılarak, genel durum hakkında bilgi edinmek ve bir fikir verebilmesi açısından değerlendirmek gerekir. Çevrecilerin genel profili çekirdek aile yapısına sahip, gelirlerini yeterli görmeyen, yüksek eğitilmiş ve çoğunluğu 50 yaş üstündedir. Çevrecilerin orta yaş üstünde olması nedeniyle gençleri STK'lara çekebilmek için çocuklara ve gençlere çevre bilinci konusunda gerekli eğitimlerin verilmesi öncelikli olarak değerlendirilmektedir.

Çevre hareketleri yönünden çevreci STK'lar, korumacı bir davranış sergilemektedirler. Araştırma sonucunda üyelerin sosyal sorumluluk düzeyleri özgecilerlik düzeylerine göre (%81,3; %69,2) yüksek çıkmış olsa da etkin ve dinamik bir yapı içinde değildir. Yapılan sosyal sorumluluk projelerinin kısa vadede palyatif çözümler sunması yerine orta ve uzun vadeli çalışmalar ile daha fazla sorumluluk olarak toplumda davranış değişimini hedefleyen uzun vadeli uygulamalara gereksinim vardır. Bireylerin sorumlulukla ilgili olumlu tutumları olmasına rağmen davranışları tutumlarından oldukça farklı olabilmektedir. Bu durum, bireyin konu ile ilgili bilgi eksikliği, düşük eğitim, sosyo-ekonomik düzey ve düşük gelirin olması ya da sosyal normlar gibi karışık durumlarla da açıklanabilmektedir (Gill vd. 1986: 557-554; Newhouse 1989: 26-32, aktaran Özkan 2002: 53). Araştırmada, özgecilerlik ölçeğinde öğrenim durumu yüksek olan çevrecilerin, öğrenim durumu ve geliri düşük olanlara göre daha az oranda sorumluluk alma inancı taşımaları ($t=3,842$, $p<0,05$) bireysel farklılıklardan kaynaklı olabilmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırmada çevrecilerin özgecilerlik ve sosyal sorumluluk puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0,05$). Çevrecilerin özgecilerlik ve sosyal sorumluluk düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu, sosyal sorumluluk düzeylerinin ise özgeciliğe göre daha yüksek olduğu şek-

linedir. Araştırmanın diğer bulguları ise özgecilik ve sosyal sorumluluğun yaş, cinsiyet, medeni durum, ailedeki birey sayısı, çocuk sahiplik durumu ve konut mülkiyet durumlarına göre değişmediği saptanmıştır. Ayrıca, çevrecilerin çalışma durumunun özgecilik ve sosyal sorumluluk ortalama puanları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı fark yaratmamaktadır. Ancak, özgecilik alt ölçeklerinden sorumluluk alt ölçeğinin ortalama puanları ile çevrecilerin çalışma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=-2,147, p<0,05$). Çalışmayan çevreciler çalışan çevrecilere göre, özgeciliğin alt ölçeği olan sorumluluk ortalama puanları açısından daha yüksektir. Yapılan araştırmalarda STK üyeliği için en büyük engelin zamansızlık olduğu belirtilmektedir. Nitekim araştırmada çevrecilerin yaş ortalaması 50 ve 60 yaş üstü (%56,7)'dür. Dolayısıyla çoğunluk emekli kesimden oluşan, çalışmayan, sorumluluk düzeyi daha yüksek olan bir kesimdir. Ancak çalışanlar ile çalışmayanlar arasında sosyal sorumluluk ölçeği puanları bakımından istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Araştırmanın bir başka bulgusu ise çevreci STK çalışanlarının gelirini yeterli ve yetersiz görenler arasında, sosyal sorumluluk alt ölçeklerinden sorumlu tüketim davranış puanı bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmaktadır ($t=-2,335, p<0,05$). Ayrıca; sosyal sorumluluk ölçeğinin gelir yeterlilik durumu arasındaki ilişki yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir fark yaratmaktadır ($t=-2,011, p<0,05$). Geliri yetersiz olan çevrecilerin geliri yeterli bulan çevrecilere göre sorumlu tüketim davranışı ve sosyal sorumluluk algı düzeyi daha yüksektir (79,36; 181,05).

Kaynakça

- Aslan, S. (2010). Türkiye’de sivil toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Der.*, 9(31), 260-283.
- Akatay, A., Harman, S. (2014). *Sivil toplum kuruluşları, yönetim, yönetişim ve gönüllülük*. Bursa: Ekin Yayınevi.

- Akbaba, S. (1994). *Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgeciliğin üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbaba, S. (2001). Özgeciliğin ölçüğünün Türkçe'ye uyarlanması geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi Erzurum Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 85-95.
- Aygün, B., Şakacı, B.K. (2007). Türkiye'de çevreye doğrudan odaklı çevreci hareketler ve çevresel yaklaşımları üzerine bir deneme. www.ayk.gov.tr, 02.02.2018.
- Banbal, G. K. (2010). *Hemşirelik öğrencilerinin özgeciliğin düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, <https://www.vgm.gov.tr>, 11.02.2018.
- Benenson, J. F., Pascoe, J., Radmore, N. (2007). Children's altruistic behavior in the dictator game. *Evolution and Human Behavior*, 28(3), 168-175.
- Berber, İ. (2016). *İşletmelerin sosyal sorumluluk çerçevesinde toplumun afetlere hazırlanmasında farkındalık düzeylerinin oluşturulmasındaki rolü ve önemi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burks, D. J., Youll, L. K., Durtschi, J. P. (2012). The empathy-altruism association and its relevance to health care professions. *Social Behavior and Personality*, 40(3), 395-400.
- Cengil, M. (2016). Yozgat'ta sosyal ve dini hayatın şekillenmesinde sivil toplum kuruluşlarının rolü. Uluslararası Bozok Sempozyumu, 3, 134-146.
- Coulter, I. D., Wilkes, M., Der-Martirosian, C. (2007). Altruism revisited: a comparison of medical, law and business students altruistic attitudes. *Medical Education*, 41, 341-345
- Çabuk, D. (2009) *Türkiye'de kurumsal sosyal sorumluluk: sivil toplum kuruluşları yöneticilerinin tutumları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çaha, Ö., Çaylak, A., Tutar, H. (2013). *Sivil toplum kuruluşları profili*. Ankara: SERKA Kalkınma Ajansı Yayınları.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.
- De Carlo, L.T. (1997). On the meaning and use of kurtosis. *Psychological Methods*, 2: 292-307.

- Demiral, M. (2007). Türkiye’de sosyal sermaye kapsamında sivil toplum kuruluşları (STK)’nın sürdürülebilir sosyoekonomik kalkınma sürecindeki rolü. *Akademik Bakış*, 13, 1-26.
- De Waal, F. (2006). *İçimizdeki maymun. Biz neden biziz?* (A. Biçen, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Duru, B. (1995). *Çevre bilincinin gelişim sürecinde Türkiye’de gönüllü çevre kuruluşları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duru, E. (2002). *Öğretmen adaylarında empati-yardım etme eğilimi ilişkisi ve yardım etme eğiliminin bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erol, M., Elagöz, İ., Şahbaz, A. (2010). Sosyal sorumluluk anlayışının işletmelerde algılanma düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *MUFAD Journal*, 46, 58-65.
- Gezen, T., Boz, H. (2013). Otel İşletmelerinde Örgütsel Güven İle İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. <http://www.academia.edu>., 04.05.2018.
- Gill, J. D., Crosby, L. A., Taylor, J. R. (1986). Ecological concern attitudes and social norms in voting behavior. *Public Opinion Quarterly*. 50; 537-554.
- Gül, A. (2016). *Otantiklik ve dindarlığın özgecilik üzerindeki rolünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Groeneveld, R.A., Meeden, G. (1984). Measuring skewness and kurtosis. *The Statistician*, 33: 391-399.
- Hopkins, K.D., Weeks, D.L. (1990). Tests for normality and measures of skewness and kurtosis: their place in research reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50: 717-729.
- Innocenti, A., Paziienza, M. G. (2006). Altruism and gender in the trust game. *Experimental Economics Laboratory Working Paper*. University of Siena Department of Economics.
- İşık, V. (2013). Kurumsal sosyal sorumluluğun değiştirdiği çalışma kavramı ve yeni bir çalışma alanı olarak sosyal girişimler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(1), 101-131.
- İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, www.dernekler.gov.tr, 09.02.2018.
- Karadağ, E., Mutafçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.

- Karataş, A. (2014). Toplumda çevre bilincinin yaygınlaştırılmasında sivil toplum kuruluşlarının rolü: Türkiye örneği. *Turkish Studies*, 9(2), 855-867.
- Kasapoğlu, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinde iyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Ün. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keyman, F. (2006). *Türkiye’de sivil toplumun serüveni: imkânsızlıklar içinde bir vaha*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları.
- Kılınç, İ. (2017). *Kurumsal itibar açısından sosyal sorumluluk uygulamaları: Türkiye’deki çevreci sivil toplum örgütleri üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Morrison, N. K., Severino, S. (2007). Altruism: toward a psychobiospiritual conceptualization. *Zygon. Journal of Religion and Science*, 41(1), 25-39.
- Moors, J. J. A. (1986). The meaning of kurtosis: darlington reexamined. *The American Statistician*, 40: 283-284.
- Newhouse, N. (1989). Implications of attitude and behavior research for environmental conservation. *Journal of Environmental Education*, 26-32.
- Özkan, Y. (2002). *Tüketicilerin demografik özellikleri ve bireysel tutumlarının sorumlu tüketim davranışları üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Pelit, E., Keleş, Y., Çakır, M. (2009). Otel işletmelerinde sosyal sorumluluk uygulamalarının belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 16(2): 19-30.
- Rosenbaum, W.A. (1973). *The politics of environmental concern*. Prager Publishers, New York.
- Sandbach, F. (1980). *Environment ideology and policy*. Basil Blackwell Publisher, Oxford.
- Tamer, G. M. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, S.1., Haziran.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tekeş, B., Hasta, D. (2015). Özgecilik ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 3 (6), 55-75.
- Toker, H., Tat, M. (2013). Sosyal sorumluluk: Kamu ve vakıf üniversiteleri öğrencilerinin sosyal sorumluluğa ilişkin bilgi düzeyleri ve algılarının ölçülmesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 8(1), 34-56.

- Ümmet, D. (2012). *Üniversite öğrencilerinde özgecilerlik davranışının transaksyonel analiz ego durumları ve yaşam doyumu bağlamında incelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yalur, E. (2014). *Türkiye'deki sosyal sorumluluk kampanyalarının reklam grafiği açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeğen, M., Keyman, E. F., Çalışkan, M. A., Tol U. U. (2010). Türkiye'de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü. Yaşama Dair Vakıf.
- Yaşama Dair Vakıf. (2015). Verilerle Sivil Toplum Kuruluşlar, Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi. <http://tr.yada.org.tr/projeler/proje/27>, 18.01.2018.
- Yöntem, M. K. (2013). *Benlik kurguları ve otantikliğin özgecilerlik üzerindeki yordayıcı gücünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.